

Soolise võrdõiguslikkuse alaste hoiakute ja teadmiste audit

Soovituslik metoodika

Koostaja Ülle-Marike Papp

Valminud Euroopa Sotsiaalfondi meetme 1.3.5 „Soolise võrdõiguslikkuse edendamine“ raames ellu viidud projekti „Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks“ osana

**Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond**

Eesti tuleviku heaks

Eesti Naisteühenduste Ümarlaura Sihtasutus

Tallinn, 2012

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Sisukord	
Sissejuhatuseks	lk 3
1. Mis on soolise võrdõiguslikkuse audit	5
1.1. Mõistmiseks vajalikud mõisted	7
2. Teoreetiline taust - soouuringud hariduses	10
2.1. Eesti olukord – sugude erinevusi rõhutav ja vastandav mentaliteet	13
3. Sooaspekti arvestamise normatiivne ja poliitiline taust	14
3.1. Mida tähendab sugude võrdsus hariduses?	16
3.2. Mis on sootundlik pedagoogika?	19
4. Metoodika kirjeldus – küsimustik õpetajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks	20
4.1. Soolise võrdõiguslikkuse alaste hoiakute ja teadmiste auditi näidisküsimustik	21

Sissejuhatuseks

Sooaspekti lõimimine kõigisse koolielu valdkondadesse ja soolise võrdõiguslikkuse edendamine toetab õppiva kooli põhimõtete elluviimist. See eeldab peale juhtkonna tugeva toetuse ja tahte kooli arendada ka õpetajate endi aktiivset osalust, huvi, teabeotsingut ja lugemust.

Kuigi rahvusvaheliselt ilmunud publikatsioonide arv on aukartustäratav, on Eestiski kättesaadavad mitmed vajalikud materjalid.

Eesti keeles on varem publitseeritud metoodiline juhend lasteaedadele

Aavik, K. , Kajak, K. Lasteaed kaasaegseks: sooliselt tasakaalustatud õppe- ja kasvatustöö poole *Metoodiline juhendmaterjal alushariduse õpetajatele: ENUT* Tallinn 2009

http://enut.ee/lisa/metoodiline_juhendmaterjal.pdf

ja juhised soolise võrdõiguslikkuse seaduse rakendamiseks:

Papp, Ü.-M., Kütt, R. Vabaks vanadest mõttemallidest. Juhiseid soolise võrdõiguslikkuse seaduse rakendamiseks lasteaedades ja koolides. ENÜ Sihtasutus, Tallinn, 2009.

http://www.enu.ee/lisa/374_Vabaks.pdf

Koolis nagu igas organisatsioonis on kindlad hierarhiad ja võimusuhted (nt. sagedamini on direktoriteks mehed, algklasside õpetajateks naised, on riidehoiutädid ja töömehed), on teatud ülesanded, mille täitmise puhul on harjutud eelistatama kas ühest või teisest soost isikuid, on ettekujutused naiselikkusest ja mehelikkusest, erinevad ootused ja kirjutamata reeglid naistele ja meestele, poistele ja tüdrukutele on olemas oma soosüsteem.

Koolis töötavate ja õppivate inimeste jaoks tundub kooli argielu normaalse, väljakujunenud paratamatusena. Selleks, et hakata märkama, kuidas soosüsteem toimib, millised eelarvamused ja stereotüübid on organisatsiooni liikmetel, analüüsitakse sugude lõikes statistilisi andmeid (töötajate töötasud, ülesanded, osalemine erinevates töögruppides, karjäärivõimalused, koolitustes osalemine, puhkuste kasutamine, töö- ja pereelu ühitamise võimalused ja õpilaste õpitulemused, huvid, ainekursuste valikud, osalemine nii kooli- kui koolivälistel üritustel jms).

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Sellise juhendmaterjali väljatöötamine just haridusasutuste jaoks on kavas 2012. aasta sügiseks.

Seni saab kasutada tööandjatele mõeldud käsiraamatut:

Donlevy, V. ja Silvera, R. Kasu ja tasakaal: soolise võrdõiguslikkuse edendamise retseptiraamat Eesti ettevõtete juhtidele, Sotsiaalministeerium 2010
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/sooline_v6/retseptiraamat_12_08_2010.pdf

Raamatu 1. lisas on toodud näidistabelid kooli personali puudutavate andmete kogumiseks ja soo lõikes võrdlemiseks.

Ilmunud on ka **soolise võrdõiguslikkuse seaduse kommenteeritud väljaanne**, milles on ära seletatud nii võrdse kohtlemise põhimõtted kui edendamiskohustuste olemus.¹

Käesolev materjal on välja töötatud eesmärgiga toetada soolise võrdõiguslikkuse aspekti lõimimist haridusasutuste õppe- ja kasvatustegevusse, alustades olukorra analüüsist -selgitades välja võtmeisikute – õpetajate teadmised ja arvamused, hoiakud ja väärtused, millest sõltub paljuski see, kas ja kuidas suudetakse avardada laste valikuvõimalusi ja isikupärast arengut.

See on üks osa soolise võrdõiguslikkuse auditist, meetodist, mis aitab määrata, kui efektiivselt järgitakse õppeasutuses võrdse kohtlemise ja mittediskrimineerimise põhimõtteid, suudetakse vähendada soolist ebavõrdsust ja täidetakse seadusega sätestatud edendamiskohustusi..

Selleks, et juhendist rohkem kasu oleks, on oluline saada selgeks mõned põhimõisted ja tutvuda sotsiaalteaduslike uuringute põhijäreldustega

---

¹ Albi, K., Laidvee, J., Papp, Ü.-M., Sepper, M.-L. Soolise võrdõiguslikkuse seadus. Kommenteeritud väljaanne. Juura, Tallinn, 2010.

http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/sooline_v6/Soolise_vordoiguslikkuse_seadus_Kommenteeritud_valjaanne.pdf

1. Mis on soolise võrdõiguslikkuse audit ?

Soolise võrdõiguslikkuse audit on nii meetod kui protsess, mis eeldab õpetajate ja õpilaste aktiivset osalust. Oma olemuselt sarnaneb see muudele nn. sotsiaalsetele audititele, nt. kvaliteedi hindamisele ja kontrollile. On arvata, et nagu muudeski EL riikides hakkab osa sellest kuuluma tulevikus koolide sisehindamise valdkonda.

Iga auditeerimise eesmärgiks on vastavuse määramine etteantud kriteeriumitega ja püstitatud eesmärkidega, selle põhisisuks aga objektiivne andmete kogumine ja hindamine.

Soolise võrdõiguslikkuse audit aitab määrata, kui efektiivselt järgitakse õppeasutuses võrdse kohtlemise ja mittediskrimineerimise põhimõtteid, suudetakse vähendada soolist ebavõrdsust ja täidetakse seadusega sätestatud edendamiskohustusi. Aga mitte ainult.

Auditi meetodit saab kasutada näiteks selleks, et

- vaadata koolielu teise pilguga ning märgata asju, mida õpetajad ja õpilased ise ei näe.
- jälgida ja hinnata saavutatud edu soolise võrdõiguslikkuse edendamisel;
- kehtestada antud õppeasutusele sobivad põhimõtted ja kriteeriumid naiste ja meeste, poiste ja tüdrukute võrdseks kohtlemiseks;
- teha kindlaks "pudelikaelad" ja nähtavaks soolise ebavõrdsuse probleemid;
- soovitada meetodeid ilmnunud probleemide lahendamiseks ning pakkuda uusi, tõhusamaid strateegiaid;
- edastada positiivset kogemust soolise võrdõiguslikkuse saavutamiseks.
- suurendada kooli juhtkonna kindlustunnet, et kooli juhtimis- ja kontrollimeetmed tagavad võrdse kohtlemise, on õigusaktidega kooskõlas ning toetavad õpilaste individuaalset, soostereotüüpidest vaba arengut,

Auditite käigus kogutud andmed ja faktid võivad puudutada erinevaid tasandeid, valdkondi, inimeste käitumisi või õppematerjalide sisu, olenevalt sellest, kuidas on määratud auditi eesmärk, maht ja ulatus. Viimased sõltuvad sellest, milliste normide ja standarditega auditi käigus kogutud teavet soovitakse võrrelda.

Näiteks on selgelt suuremateks teemavaldkondadeks need, mida on nimetatud EN soovitus² liikmesriikidele: koolide õppekavad, ained ja eksamid:, õpetamise meetodid ja praktika:, kooli

² Euroopa Nõukogu soovitus liikmesriikidele soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise kohta hariduses CM/Rec (2007) 13, vastu võetud 10. Okt. 2007 ministrite komitees. Allalaaditud: <http://www.enu.ee/enu.php?keel=1&id=337>

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

juhtimine ja töökorraldus, õppematerjalid, karjäärinõustamine, seksismil põhineva vägivalla ennetamine ja sellega võitlemine, varjatud õppekava jms.

Auditi eesmärkideks võivad olla näiteks hinnata: soolise võrdõiguslikkuse olukorra vastavust kooli arengukavas püstitatud eesmärkidele, vastavust õigusnormidele, õppetöö korraldust, õppekirjanduses ja õppematerjalides sooliste stereotüüpide vältimist aga ka kooli kui organisatsiooni toimimise vastavust võrdse kohtlemise normidele jms.

Kuna audit ei kontrolli kõike, tuleb auditi planeerimise käigus määratletakse kriitilised valdkonnad, millele tähelepanu pööratakse ja kavandada vastavad ajalised ja muud ressursid.. Kokku tuleb leppida nii tööde ja andmekogumise järjekord, tegevuste koordineerimine, andmete kogumise ja analüüsi meetodikad, hindamiskriteeriumid, aruanded, tähtajad jms.

Kuigi igal auditil on kindlaksmääratud ulatus ja eesmärk, eeldab see läbiviijatelt sügavamaid soolise võrdõiguslikkuse alaseid teadmisi. Selle väljaselgitamiseks, kas ja kuidas näiteks õpetajaskond on kursis sooteadliku pedagoogikaga, soolise ebavõrdsuse ilmingutega ühiskonnas ja koolis, võib läbi viia nii ühisarutelusid, rühmaintervjuusid, küsitlusi jms. kui ka auditi, mille hindamiskriteeriumideks oleksid näiteks teadmiste tase, hoiakute kaasaegsus, kursisolek õigusnormidega .

Auditi tulemuste hindamiskriteeriumid saab kindlaks määrata vastavalt nende kohustuste täitmisele, mis on sätestatud soolise võrdõiguslikkuse seaduses ja põhikooli ja gümnaasiumi riiklikes õppekavades. Hinnanguskaalad tuleb välja töötada vastavalt küsimuste, valdkondade eesmärkidele. Siinjuures saab kasutada näiteks Soolise võrdõiguslikkuse arengu juhtimise käsiraamatut³ Soolise võrdõiguslikkuse edendamise efektiivsuse hindamisel on põhiküsimuseks selliste kriteeriumite leidmine, mis võimaldaksid hinnata arengut nii organisatsiooni, õpetamise kui õppimise tasandil.

Soolise võrdõiguslikkuse kontrollküsimustikke sooaspekti märkamiseks ja arvestamiseks ning soolise võrdõiguslikkuse juhtimiseks on koostatud nii kooli kui organisatsiooni toimimise kohta⁴ (nais- ja meesõpetajate osakaal, palgaerinevused, karjäärivõimalused, töö- ja pereelu ühitamise võimalused, osalus otsustusprotsesside jms) kui ka õppe- ja kasvatusprotsessi ning varjatud õppekava analüüsimiseks⁵.

Faktide märkamiseks soovitatakse peamiselt lähtuda kvantitatiivsetest andmetest – statistikast, mis eelkõige peegeldab nais- ja meessoost isikute olukordade ja staatuse erinevusi,. Seda, kas ja mis põhjusel need ilmnevad, aitab aga selgitada järgnev kvalitatiivne analüüs, mis eeldab teoreetilisi eelteadmisi, vabanemist eelarvamuslikest hoiakutest.

³ Doblhofer, D. Küng, Z. Soolise võrdõiguslikkuse arengu juhtimise käsiraamat. Tallinn, 2006. Sotsiaalministeerium.

⁴ V. Donlevy, R. Silvera. Kasu ja tasakaal: soolise võrdõiguslikkuse edendamise retseptiraamat Eesti ettevõtete juhtidele.

⁵ Papp, Ü. Vabaks vanadest mõttemallidest, Juhiseid soolise võrdõiguslikkuse seaduse rakendamiseks lasteaedades ja koolides. ENÜ Sihtasutus, Tallinn, 2009.

1.1. Mõistmiseks vajalikud mõisted

Ühiskonna **sotsiaalne struktuur** on inimeste kategooriate vaheliste domineerimissuhete süsteem - teatud staatuste ja rollide korraldus, mis eksisteerib lahus konkreetsetest inimestest, kes omavad staatust ja rolle täidavad. Iga ühiskonna sotsiaalse struktuuri võtmeteguriks on sotsiaalsete gruppide kihistumine, mis mõjutab sinna kuuluva inimese valikuid ja võimalusi kogu eluea jooksul.

Sugu kui ühiskonna põhikategooria, pole mitte ainult sotsiaal-demograafiline tunnus, vaid sotsiaalset struktuuri kujundav kategooria. Sugu on klassiga võrdväärne kategooria. **Sugu** tähistab nii bioloogilisi erinevusi, mille põhjal eristatakse inimolendeid nais- ja meessoost isikuteks, aga ka neid nais- või meessoole omistatavaid omadusi ja soorolle (nn. **sotsiaalne sugu**), mis on sotsiaalselt konstrueeritud (ühiskond dikteerib, millised peavad olema naised ja millised mehed) ning määravad naiste ja meeste käitumise, mõtlemise ja võimaluste erinevuse ning nendevahelised sotsiaalsed võimusuhted.

Sugu kui institutsioon reguleerib ja korraldab inimeste, gruppide ja sotsiaalsete organisatsioonide suhteid ja käitumist kõigis ühiskonnaelu valdkondades, kehtestades teatud kindlaid reegleid ja juhiseid **e. soosüsteemi**. Sugu on klassiga võrdväärne kategooria, sest määrab samuti ära selle, millise hariduse inimene saab, millise elukäigu valib, millise töö ja millise palga saab. Ei ole mingit valdkonda, kust soo kategooria puuduks või kus see, kas inimene on naine või mees ei mängiks mingit rolli. Soosüsteem on seotud sotsiaalse struktuuriga ja avaldab mõju nii majandusele, sotsiaalsetele suhetele, haridusele, poliitikale jne

Naised ja mehed moodustavad igas ühiskonnas kaks kõige suuremat sotsiaalset rühma, mis erinevad teineteisest elutingimuste, staatuse, kogemuste ja vajaduste poolest. Naised ja mehed on erinevad, aga inimestena võrdsed. **Sugude võrdsuse põhimõte** tähendab, et üks sugu pole parem ega väärtuslikum kui teine

Naiste ja meeste võrdne kohtlemine on otsese ja kaudse soolise diskrimineerimise puudumine.

Otsene sooline diskrimineerimine on isiku kohtlemine tema soo tõttu halvemini, kui koheldakse, on koheldud või koheldaks vastassoost isikut samalaadses olukorras.

Kaudne sooline diskrimineerimine on nähtus, kus väliselt neutraalne säte, kriteerium või tava seab ühest soost isiku(d) võrreldes teisest soost isiku(te)ga, ebasoodsamasse olukorda.

Naiste ja meeste võrdsed võimalused tähendavad soost, soorollidest, stereotüüpsetest hoiakutest ja eelarvamustest tulenevate tõkete puudumist majanduslikus, poliitilises ja sotsiaalses elus osalemisel.

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Sooline võrdõiguslikkus on ühiskonna seisund, kus naistel ja meestel on võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus nii ühiskonnaelu kõigis valdkondades kui pereelus osalemisel

Sooline ebavõrdsus kujutab endast naiste ja meeste erinevat seisundit mis tahes valdkonnas, nende osalemise määra, ressursside (raha, aeg, staatus, ametikoht, materiaalsed hüved, suhted, informatsioon jne) ligipääsu, õiguste kasutamise, võimu ja mõjujõu, töötsaadava tasu ning muude hüvede osas, tingides igas ühiskonnas soolise kihistumise.

Sooline kihistumine viitab sotsiaalsete kohustuste ning vastutuste, õiguste ja võimaluste ebavõrdsele jagunemisele meeste ja naiste vahel. Traditsiooniliselt väljendub see meessoos domineerimises ja naissoo poolt allutatuma sotsiaalse positsiooni tunnetamises. Kehtivate normide, väärtuste ja aktsepteeritud käitumismustrite põhjal võib seega rääkida soolisest tasakaalustamatusest ühiskonnaelus, osutades meessoos eelistamisele ja mehe käsitlemisele sotsiaalse normina.

Soo lõikes esitatud statistika tähendab sellist statistiliste andmete kogumist ja esitamist eraldi naiste ja meeste kohta, mis võimaldab nende võrdlemist ja analüüsi.

Sooline analüüs on naiste ja meeste ning neile omistatud rollide erinevuste analüüs tingimuste, vajaduste, osalusmäärade, ressurssidele juurdepääsu jms lõikes.

Soolise ebavõrdsuse vähendamine ja võrdõiguslikkuse edendamine lähtub arusaamast, et ühe või teise soo esindatust, eeliseid, probleeme, vajadusi ja võimalusi vormib konkreetnes ühiskonnas kehtiv soosüsteem (soorollid, soostereotüübid, sooideoloogia, soosuhted, sooline eraldatus ja kihistumine).

Soorollid on konkreetnes kultuurikontekstis naiste või meestega seonduvad käitumismustrid.

Soostereotüübid on kollektiivsed uskumused naiste ja meeste *olemuslike* erinevuste kohta. Soostereotüübid on lihtsustavad, kokkuleppelised, skemaatilised, hinnangulised ja ebatäpsed arusaamad, mida kasutades taandatakse sugupoole kõikvõimalikud omadused üksikuteks võtmekarakteristikuteks. Lihtsustatud ja olemuslikuks peetavate üksikjoontega iseloomustatakse kõiki sugupoole esindajaid. Soostereotüübid kehtivad feminiinsuse-maskuliinsuse, naistele ja meestele sobivate ameti- ja pererollide, neile sobiva töö sisu, omaduste ja iseloomujoonte kohta.

Soolised stereotüübid loovad **naiste ja meeste erinevat staatust**: “tüüpiliselt naiselikud” omadused, pererollid, reproduktiivne tegevus – määravad naiste madalama sotsiaalse staatuse, väiksema prestiiži, väiksemad ressursid ühiskonnas. „tõelise mehe“ omadused – tööalane edukus, - määravad meeste kõrgema sotsiaalse staatuse, prestiiži ja ühiskondliku tunnustuse. Stereotüüpsed arusaamad feminiinsusest ja maskuliinsusest, mis lihtsustatud ja olemuslikuks peetavate üksikjoontega iseloomustavad kõiki ühe või teise sugupoole esindajaid, viivad mitte ainult ühiskonna kihistumiseni, vaid sageli ka konkreetsete isikute otsese ja kaudse diskrimineerimiseni

Sooideoloogiad on uskumuste süsteemid, mis: seletavad miks ja kuidas naised ja mehed üksteisest erinevad; määravad nende erinevuste baasilt naiste ja meeste erinevad (ja tingimata ebavõrdseid) õigused, vastutused, piirangud ja tasud; õigustavad halvustavaid reaktsioone mittekonformistide suhtes.

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Soogrupi ja sellesse kuuluvate indiviidide **sooline identiteet** tugineb ideoloogiale - faktilistele ja hinnangulistele uskumustele, sh teadmistele ja arvamustele naiste ja meeste kohta, mis on sotsiaalselt konstrueeritud⁶. Ühiskonnast kehtivast sooideoloogiast on mõjutatud ka isikute personaalsed kogemused ja mentaalsed representatsioonid, mis omakorda kujundavad arusaamu naiseks ja meheks olemisest ja sugudevahelistest suhetest.

Soosuhted e. sugupooltevahelised suhted on sotsiaalselt organiseeritud suhted, mis eksisteerivad sotsiaalse tegelikkuse kõigil tasanditel:

- suhted ühiskonna tasandil, riigi ja sugupoolgruppide vahel (seadusnormid)
- suhted erinevate sugupoolgruppide vahel,
- suhted eri soost subjektide vahel,
- isiksuse suhtumine iseendasse kui teatud sugupoolgrupi esindajasse.

Soosuhted on sotsiaal-psühholoogiliste suhete alaliik, mis on mõjutatud ettekujutustest sugupooltest, stereotüüpidest, hoiakutest, isikute sooidentiteedist, milles omakorda peegelduvad antud ühiskonnas välja kujunenud arusaamad naiste ja meeste staatusest ja rollidest, psüühilistest omadustest ja käitumise eripäradest, mis sageli peegeldavad domineerimis-allumissuhteid.

Essentsialism: arusaam, et soolised erinevused (ja ebavõrdsused) on “loomulike” ja “bioloogiliste” tegurite tulem,

Konstruktivism: arusaam, et soolised erinevused ja ebavõrdus on sotsiaalsete praktikate tagajärg

---

⁶ van Dijk, T.A. Ideoloogia. Multidistsiplinaarne käsitus. Tartu Ülikooli kirjastus, 2005. Lk. 142-150.

2. Teoreetiline taust - soouuringud hariduses

Soouuringud hariduses on uurimisvaldkond, mis analüüsib ja seletab, kuidas sugu kui sotsiaalne kategooria ja/ või institutsioon, soolisus (maskuliinsused ja feminiinsused) ning sugudevahelised suhted ilmnevad haridussfääri eri valdkondades, kuidas hariduse vahendusel luuakse ja taasluuakse soo ja soolisusega seotud kultuurilisi tähendusi ja kuidas need mõjutavad indiviidide elu ning ühiskonna arengut.

Soouuringud haridusvaldkonnas on suunatud sellele, et vähendada traditsioonilisi, kultuurilisi piiranguid isiksuse arengule, mis tulenevad soolistest eelarvamustest, soostereotüüpidest ja soolisest hierarhiast. Püütakse luua tingimused maksimaalseks eneserealiseerimiseks ja tüdrukute ning poiste võimete arenemiseks. Soouuringute käigus tehtud järelduste praktiliseks väljundiks on nn. *sootundlik pedagoogika* (ingl. *gender-sensitive education*) ja muudatused hariduspoliitikas, sh õpetajakoolituses.

Haridusvaldkonnas tehtud soouuringute arenguloos on alates 1960-test eristatavad erinevad lähtekohad ja tõlgendused.

Esimese kümnendi uuringud keskendusid tütarlaste ja naiste kogemustele hariduse omandamisel, soolisele ebavõrdsusele ja ebaõiglusele hariduses. Sugusid mõisteti kehalistele erinevustele tuginevate identiteetidenä, mis mõjutavad inimeste võimeid, huve, iseloomujooni ja omadusi. Uuringud tüdrukute ja poiste, naiste ja meeste erinevuste ja sarnasuste väljaselgitamisel haridussfääris olid mõjutatud arusaamast, et erinevused inimeste käitumises on põhjustatud geneetilistest ja füsioloogilistest faktoritest (*bioloogiline determinism*), et poiste ja tüdrukute, naiste ja meeste vahel on olemuslikud erinevused.

Selliste, soouuringutes nn. **essentsialistlikuks sugupooleteooriaks** nimetatud lähenemise raames tehtud uuringute metaanalüüsides aga selgus, et **sugudevahelised erinevused on väiksemad kui erinevused soogruppide sees**. Samuti ei võimaldanud see teooria põhjendada soolisi erinevusi õppeedukuses, eriala- ja kutsevalikutes ning sotsiaalses staatuses.

1980. a. -te I esimesel poolel muutusid domineerivaks nn. **soorollide, sotsialiseerimise ja sotsiaalsete ootuste teooriad**. Käsitlusviisi kohaselt taastoodetakse soorolle (antud ühiskonnas naistele ja meestele kohaseks peetavat kultuuriliste ootuste kogumit füüsiliste, psühholoogiliste ja käitumuslike tunnuste kohta) sotsiaalsete institutsioonide kaudu. Keskenduti sooliste stereotüüpide määratlemisele ja nende vahendamisele haridussüsteemi poolt.

Soolist sotsialiseerimist käsitletakse sedalaadi uuringutes peamiselt viiest aspektist.

Nendeks on

- õpetajate ja kasvatajate hoiakute ja sooliste eelarvamuste mõju suhtlemisele klassiruumis,
- formaalse õppekava sisu (sh. seksuaalkasvatuse eesmärgid ja lähtekohad),
- koolikultuur ja varjatud õppekava (sh. sooline vägivald ja kiusamine),
- naiselikkuse ja mehelikkuse esitlemine ning

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

- õpetajate ettevalmistus sooküsimustes.

Uuringute tulemusena selgus, et sooline identiteet ning soorollidele kohane käitumine tingib erinevused võimalustes, mis poistele ja tüdrukutele avanevad, süvendades soolist ebavõrdsust. Uuringud on kaasa aidanud sooliste stereotüüpide nägemisele ja vähendamisele, ent need ei ole aidanud seletada, miks kõike maskuliinsusega seotut väärtustatakse kõrgemalt ja jätnud käsitlemata feminiinsuste ja maskuliinsuste varieeruvuse, muutumise ja mitmekesisused.

1990. a. -test üha laialdasemalt kasutatav *konstruktivistlik käsitlusviis* tunnustab, et poiste ja tüdrukute erineva käitumise põhjustavad nii bioloogilis-füsioloogilised tegurid kui sotsialiseerimisagentide tegevus ning et käitumiserinevused toetuvad sotsiaalsele praktikale. Uuringuid on mõjutanud seisukohad, et sugu ja soolisust konstrueeritakse, luuakse (*doing gender*) pidevalt inimestevahelise igapäevase suhtlemise käigus, et sugu on performatiivne sooritus teatud kontekstides, seejuures paindlik ja muutuv. Oma tööke on andnud ka kümnendi algul hoogustunud meesuurimus, milles on keskendutud maskuliinsuse konstrueerimise analüüsile.

Uurimisobjektiks on need diskursused ja käitumismustrid, mis mõjutavad soolise identiteedi kujunemist, loovad poiste ja tüdrukute vahelisi domineerimis- subordineerituse ja võimusuhteid, säilitavad heteronormatiivsust ja hegemoonilise maskuliinsuse ideaali.

Põhieesmärgiks on välja selgitada, miks ja kuidas konstrueeritakse sugudevahelised suhted vastanduvatena ja alati mehi ja mehelikkust kõrgemalt väärtustavana.

Soolisuse aspektist on viimastel aastakümnetel lääneriikides uuritud :

- kooli suhtlemis- ja organisatsioonikultuuri,
- ainete valikuid,
- ainekursustest osavõttu,
- õpikuid ja õppematerjale,
- juhendamist,
- õpetamist,
- suhtlemist,
- õpilaste hindamist ja hindamiskriteeriume,
- vägivalda jms.

Suure rühma lääneriikides läbiviidavaid uuringuid moodustavad soo ja konkreetsete õppeainetega seotud käsitlused (sugu ja muusikaõpetus, sugu ja matemaatika, sugu ja infotehnoloogia jms.), mille uurimiseesmärkideks on välja selgitada, kuidas sugupoole konstrueeritus antud sotsiaal-kultuurilises kontekstis mõjutab nii ainekursuste sisu kui selle vahendamist ja omandamist.

Selgunud seaduspärasused:

- õpetus ja kasvatus ei ole kunagi sooliselt neutraalsed ega ka mitte võrdsed ja õiglased poiste ja tüdrukute jaoks.
- Poiste ja tüdrukute sooline kuuluvus mõjutab seda, kuidas nad tajuvad ühiskonda ja võimalusi, mida see neile pakub.
- Õpetajate ja õpilaste soolised eelarvamused ja stereotüübid, mis läbivalt ilmnevad õppetöös, klassiruumis ja koolis, on enamasti teadvustamata, neile toetuv käitumine ettekatsematu ning tahtmatu..
- Teadvustamata soolised stereotüübid ja soorollid mõjutavad negatiivselt õpilaste valikuvõimalusi.
- Seetõttu piirab sooaspekti mitteamestamine valikuvõimalusi ja mõjutab negatiivselt õpilaste õppeedukust, võimeid, oskusi ning enesekindlust.

Lasteaed ja kool erinevad muudest sotsialiseerimisagentidest seetõttu, et õppe- ja kasvatustöö käigus saab laste ja õpilaste endi soolisuse konstrueerimist ning stereotüüpidest vabanemist teatud määral teadlikult suunata.

Just õpetajatest võivad saada kas traditsiooniliste soorollide ja soolise ebavõrdsuse mehhanismide säilitajad või vastupidi, muudatuste tagantõukajad, Võtmeküsimuseks on seega õpetajate eelnevad teadmised, vastavasisuline haridus, aga sageli ka isiklikud uskumused, hoiakud ja käitumine. Kahtlemata mõjutab kogu koolikeskkond, sest varjatud õppekaval on tütarlaste ja poiste identiteedi kujundamisel, soosuhete kujundamisel sama oluline koht kui formaalsel õppel.

2.1. Eesti olukord – sugude erinevusi rõhutav ja vastandav mentaliteet

Tartu Ülikoolis 2002. aastal valminud uurimisprojekt (<http://www.enut.ee/lisa/soorollid.pdf>) näitas, et kõikide kooliastmete õpikutes kujutatakse peamiselt traditsioonilisi soorolle ning meestegelased on raamatutes suures ülekaalus. Lisaks õppekirjandusele valitsevad stereotüübid paljude koolide õppekavades: poistele õpetakse puutööd ja tüdrukutele kodundust ja seeläbi kinnistatakse traditsioonilisi stereotüüpeid soorolle.

Essentsialistlikke arusaamu soolistest erinevustest ja poiste-tüdrukute (st. ka naiste ja meeste) vastandamisest propageerivad avaliku meedia kõrval ka arvamusiidrid, koolitajad, seadusloojad. Erinevusi poiste ja tüdrukute õppeedukuses püütakse selgitada enamasti eelarvamuslikult, toetudes kehtivatele soostereotüüpidele. Kui näiteks poiste puhul peetakse põhjusteks huvi puudumist, teistsuguste õppemeetodite rakendamise vajadust, siis tütarlaste madalama õppeedukuse põhjuseks peetakse ebapädevust, võimete puudumist. Tüdrukute head edasijõudmist tõlgendatakse püüdlikkusega ja sooviga õpetajale meeldida. Poiste edu seletatakse andekusega.

Domineeriva sooideoloogia kohaselt peetaksegi naissoost rahvastikugrupi ebasoodsamat olukorda näiteks tööturul või tipp-poliitikas „loomulikuks“, „looduse poolt ettemääratuks“.

Soolise ebavõrdsuse teema tõstatamises nähakse sageli kellegi „süüdistamist“, soogruppide vastandamist ja/või imporditud probleemi.

Projekti käigus läbi viidud uuringutest ja töörühmades peetud aruteludest koorus välja tõdemus, et Eesti ühiskonnas (seega ka siis koolis) peetakse kaasasündinud omadusteks naistel ühtesid, meestel aga neile sageli vastanduvaid omadusi, oskusi jms. Nõustuti, et mõistepaarid emotsionaalne-ratsionaalne, hoolivus-karmus, alistumine ja võimu kehtestamine, jms. on soolistatud terminid, seostudes naistele ja meestele omaseks peetavate omadustega ning et sellised ootused on (võivad olla) diskrimineerivad.

Samuti võib püstitada hüpoteesi, et tänased eesti kooli probleemid nagu vägivald, kiusamine ja rahulolematuse on kehtiva sooideoloogia ja supermaskuliinsete neoliberaalsete väärtuste vahetu tulemus.

Kuigi kooli peetakse feminiseerunuks, kehtivad seal hierarhilised suhted ja maskuliinsed normid. Soosuhteid kujundab enamasti varjatud õppekava, milles võib eristada seksuaalsuse ja soolisuse ilminguid (koolikultuur ja kiusamine, vägivald, sooline ja seksuaalne ahistamine), valdavalt heteronormatiivsust taastootvat käitumist, kooli ruumide kasutamise erinevusi poiste ja tütarlaste poolt, aga ka õpikute, töövihikute, õppematerjalide ja õpilaste hindamisega seonduvaid soostereotüüpe.

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Piiratud soorollidesse surutus pärsib meie laste harmoonilist arengut ja võib lõpuks viia ennasthävitava riskikäitumiseni (nt. meeste kõrge suitsiidide tase, alkoholism, naiste rahulolematu eneseteostusvõimaluste piiratuse üle). Kui noortele esitatakse rollijaotusi pisut pehmemalt ja paindlikumalt, võidakse sellest nii tüdrukud kui poisid, mehed ja naised – kogu ühiskond.

3. Sooaspekti arvestamise normatiivne ja poliitiline taust

Ühiskonna arengu eesmärgiks on olukord, kus naistel ja meestel on võrdsed õigused, kohustused, vastutused ja võimalused kõigis ühiskonnaelu valdkondades. Demokraatlikuks ühiskonnaks saab nimetada sellist, kus kõigil oleks võrdsed võimalused ja kus sooline võrdõiguslikkuse oleks põhimõte, väärtus ja eesmärk omaette. Sooline võrdõiguslikkus pole mitte ainult inimõiguste, õigluse ja naiste ning meeste võrdväärsuse, vaid suures osas ka majandusliku edu ja ühiskonna arengu küsimus.

Naiste ja meeste õiguste, kohustuste, võimaluste ja vastutuse võrdsuse taotlemine ei tähenda sooliste erinevuste kaotamist, vaid lähtumist põhimõttest, et poiste ja tüdrukute, naiste ja meeste erinevus ei tohi olla põhjuseks nende erinevale väärtustamisele ühiskonnas. Üheks selle eesmärgi saavutamiseks on muuhulgas vaja mitmekesistada mõlema sugupoole haridus- ja kutsevalikuid ning muuta paindlikumaks kitsaid soorollimudeleid^{7,8}, vabaneda stereotüüpsetest eelarvamustest ühiskonnas, osata kriitiliselt analüüsida poiste ja tütarlaste erinevate õpisaavutuste põhjuseid, mis tulenevad ühiskonnas domineerivast patriarhaalsest mõtteviisist.

Kuigi avalikus keelekasutuses jääb sageli mulje, nagu oleks Euroopa midagi Eestist väljaspool asuvat, on kohane meelde tuletada, et Eesti kuulub sellisesse ühendusse, mis rajaneb sellistel väärtustel nagu inimväärikuse austamine, vabadus, demokraatia, võrdsus, õigusriik ja inimõiguste, kaasa arvatud vähemuste hulka kuuluvate isikute õiguste austamine. Need on liikmesriikide ühised väärtused ühiskonnas, kus valitsevad pluralism, mittediskrimineerimine, sallivus, õiglus, solidaarsus ning **naiste ja meeste võrdsus**. Liit võitleb sotsiaalse tõrjutuse ja diskrimineerimise vastu ning edendab sotsiaalset õiglust ja kaitset, **naiste ja meeste võrdsust**, põlvkondade solidaarsust ja **lapse õiguste kaitset**.⁹

Nais- või meessoole, poistele ja tüdrukutele omistatavad omadused ja soorollid, mis on sotsiaalselt konstrueeritud (ühiskond dikteerib, millised peavad olema naised ja millised mehed), määravad naiste ja meeste, tüdrukute ja poiste käitumise, mõtlemise ja võimaluste erinevuse ning nendevahelised sotsiaalsed võimu- ja allumissuhted. Need muutuvad ja on

⁷ Euroopa komisjoni naiste ja meeste võrdõiguslikkuse juhised 2006–2010 ([KOM\(2006\)0092](#)) ja nende mõju hinnang (SEK(2006)0275);

⁸ Soolise võrdõiguslikkuse Euroopa pakt, mille võttis vastu Euroopa Ülemkogu oma 23. ja 24. märtsi 2006. aasta Brüsseli kohtumisel

⁹ *Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklid 2 ja 3*

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

muudetavad seoses muutuvate majanduslike või poliitiliste oludega, samuti seoses ühiskonna sotsiaalse arenguga, elanikkonna vastava teadlikkuse tõusuga ning sihipäraste poliitikatega. Nii ongi haridusasutustele kehtestatud lisaks soolise diskrimineerimise keelule (SoVS) ja sugude võrdse kohtlemise normile ka soolise ebavõrdsuse vähendamine ja soolise võrdõiguslikkuse (tütarlaste ja poiste, naiste ja meeste õiguste, kohustuste, võimaluste ja vastutuste võrdsuse) edendamine.

Vastavalt soolise võrdõiguslikkuse seaduse (SoVS) § 10 peavad haridus- ja teadusasutused ning koolituse korraldamisega tegelevad institutsioonid tagama naiste ja meeste võrdse kohtlemise kutsenõustamisel, hariduse omandamisel, eri- ja kutsealasel täiendamisel ja ümberõppel. Õppekavad, kasutatav õppematerjal ja läbiviidavad uuringud peavad aitama kaasa naiste ja meeste ebavõrdsuse kaotamisele ja võrdõiguslikkuse edendamisele

SoVS § 10 eesmärgiks on luua vajalikud eeldused soolise diskrimineerimise ennetamiseks, soolise ebavõrdsust ning soolist kihistumist vähendavate meetmete ning naiste ja meeste, tüdrukute ja poiste kohustuste, vastutuste, õiguste ja võimaluste võrdsuse saavutamisele suunatud meetmete rakendamiseks nii lasteaedades kui koolides.

Kohustatud institutsioonideks on kõik haridusasutuste liigid - lasteaed, lasteaed-alkool, lasteaed-põhikool, algkool, põhikool, gümnaasium, kutseõppeasutus, huvikool, täiskasvanute gümnaasium, ülikool.

Neist riigi- ja munitsipaalharidusasutused peavad lähtuma ka SoVS § 9 sätestatud kohustustest, mis nõuavad soolise võrdõiguslikkuse edendamisel süstemaatilisust, eesmärgistatust, st. edendamismeetmete kavandamist ning mõjude hindamist sugupoolte aspektist.

Sättele on aluseks ka ÜRO Lapse õiguste konventsiooni¹⁰ artiklid 28 ja 29, mille kohaselt lisaks hariduse kättesaadavusele tuleb vähendada koolist väljalangevust, kaitsta lapse inimväärikut ja võimaldada haridust, mis on suunatud lapse isiksuse, vaimuannete, vaimsete ja kehaliste võimete potentsiaali võimalikult täiuslikuks arendamiseks ning ettevalmistamiseks „vastutusvõimeliseks eluks vabas ühiskonnas mõistmise, rahu, sallivuse, sugude vahelise võrdsuse, etniliste, rahvuslike ja usuliste rühmituste ja põliselanike rühmituste vahelise sõpruse vaimus“.

Soolise võrdõiguslikkuse seaduses rõhutatud *süsteemsus* ja *eesmärgipärasus* eeldavad, et soolise ebavõrdsuse kaotamise ja soolise võrdõiguslikkuse edendamise eesmärgid on püstitatud, arvestades eelnevalt kaardistatud olukorda ja selgunud probleeme ning nende lahendusvõimalusi. Näiteks võibki alustada kas õppekava, õpikute ja õppematerjalide analüüsimisest, soolise ebavõrdsuse väljaselgitamisest.

Sätete elluviimine eeldab nii juhtkonna selgesõnalist tahet ja pühendumust, vajalike statistiliste võrdlusandmete kogumist ja analüüsimist kõigis koolieluga seonduvates

¹⁰Lapse õiguste konventsioon (RTII, 09.05.1996, 16, 56)

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

valdkondades, aga ka õpetajate spetsiifilist teadlikkust, hoiakuid, ootusi, mis eelkõige ilmnevad ja mõjuvad nn. varjatud õppekava kaudu.

Seadusega sätestatud kohustuste täitmiseks on vajalikud **soo lõikes esitatud statistilised andmed** (nii küsitluste ja vaatluste tulemusel kui administratiivstatistikast saadud), selliste analüüsimeetodite valdamine, mis võimaldavad hinnata ühe või teise ilmingu mõju poistele ja tüdrukutele, naistele ja meestele; juhendeid ja oskusteavet ning teadlikkust soolise võrdõiguslikkuse poliitika olemusest ning eesmärkidest.

Järjekindlalt läbiviidav kvantitatiivsete andmete võrdlemine soo lõikes e. **sootundlik analüüs** juhib tähelepanu soolisele ebavõrdsusele õiguste, kohustuste, võimaluste, vastutuse ja tulemuste osas.

Järgnev kvalitatiivsete andmete ja informatsiooni (erialaekspertide või naiste ja meeste gruppidega peetavate konsultatsioonide käigus selgunud oletuste, stereotüüpide, hoiakute, soorollide, aga ka üksikjuhtumite vms.) analüüs toob välja sugupoolte erinevad vajadused ja prioriteedid ning enamasti ka ebavõrdsuse põhjused (kehtiv sooideoloogia, soolised stereotüübid ja kehtivad eelarvamused, ühiskonnapoolsed ootused poisiks ja tüdrukuks, naiseks ja meheks olemisele¹¹).

Eesmärgipärasteks ja süsteemseteks tegevusteks on vaja:

- analüüsida ja kontrollida, kas õpikud, õppematerjalid ja ülesanded on kooskõlas sugude võrdsuse põhimõtte ja soolise võrdõiguslikkuse eesmärkidega;
- analüüsida, kas enda ja kolleegide käitumine, keel ja arusaamad taastoodavad soolisi stereotüüpe, võimusuhteid või vähendavad neid?;
- mõista, kas ja kuidas kool võib piirata nais- ja meesõpilaste eriala- ja kutsevalikuid, käitumisi, võimalusi jms. ja need piirangud kaotada

Kõik see eeldab spetsiifilisi teadmisi sotsiaalsetest protsessidest ja mehhanismidest, mis soolist ebavõrdsust taastoodavad, eelkõige aga selle mõistmist, millised arusaamad ja teadmised on õpetajaskonnal kehtivast soosüsteemist, soorollidest.

Uutes õppekavades¹² on alusväärtustena tähtsustatud nn. üldnimlikke väärtusi (ausus, hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, **inimväärikus**, lugupidamine enda ja teiste vastu) ja ühiskondlikke väärtusi (vabadus, demokraatia, austus emakeele ja kultuuri vastu, patriotism, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja **sooline võrdõiguslikkus**).

¹¹ Naiseks ja meheks olemist ning soosuheteid kujundavad individide tasandil: hoiakud, sooline identiteet, käitumisharjumused vastavalt sellele, mida oodatakse isikult kui antud soo esindajalt; gruppide, organisatsioonide tasandil: stereotüübid, sugupoolte-kultuur, meeste domineerimine, ühiskonna tasandil: sotsiaalsed ettekujutused, müüdid, võimustruktuurid, sotsiaalpoliitika, sotsiaalsed institutsioonid - haridus, meedia jne.

¹² Põhikooli riiklik õppekava, Gümnaasiumi riiklik õppekava

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Eesti haridusstrateegia sihtseisundi indikaatoriteks 2020 on seatud:

- Põhikoolist väljalangevus on alla 1 %,
- koolist lahkujate (*early school leavers*) osakaal vanusegrupis 18-24 aastat on Eestis alla 9,5% (EL eesmärk aastaks 2020 – väiksem kui 10%).
- Vahe poiste ja tüdrukute väljalangevuses on vähenenud,
- keskhariduse valikud on sooliselt ühtlustunud.

Seega peab Eesti liikuma EL haridusministrite poolt seatud sihi suunas, mille kohaselt üliõpilaskonna koosseis peaks õppima asumisel, õppimise ajal ja lõpetamisel peegeldama ühiskonna koosseisu.

On selge, et ilma sooaspekti arvestamata ja soolist ebavõrdsust vähendamata neid eesmärke saavutada pole võimalik.

3.1. Mida tähendab sugude võrdsus hariduses?

Ülemaailmselt peetakse soolise võrdõiguslikkuse indikaatoriks haridussektoris poiste ja tüdrukute suhtarvu hariduses osalejate ja koolilõpetajate hulgas kõikidel haridustasanditel. Paljudes riikides jääb koolis käivate tüdrukute arv poiste omale selgelt alla ja seega on peamiseks eesmärgiks poiste ja tüdrukute võrdse osaluse ja hariduse omandamise saavutamine.

Samal ajal varjavad *üldised* võrdsed osalusmäärad siiski kehtivaid ebavõrdsusi konkreetsetes valdkondades: isegi kui tasakaal on saavutatud kvantitatiivselt, esineb jätkuvalt kvalitatiivne ebavõrdsus kõrgematel haridustasemetel, kuna tüdrukuid ja poisse “suunatakse” erinevatele erialadele. Näiteks on tüdrukute osalus tüüpiliselt madalam infotehnoloogia erialadel ja poisse on vähem humanitaar-, haridus- ja kultuurierialadel, mõningates riikides ka meditsiinis ja sotsiaaltöö erialal

Sooline võrdõiguslikkuse hariduses tähendab järgmist:

1- Võrdne juurdepääs

Õiglased võimalused saada formaalset, mitteformaalset haridust (mõõdetakse tegelikku osalemist)

2. Võrdne kohtlemine ja võrdsed võimalused haridusprotsessis

Sama õppekava, erinevate õpistiilidega arvestamine, õppemeetodid ja – materjalid vabad stereotüüpidest ja soorollidest

3. Võrdsed haridustulemused

Haridustee pikkus, akadeemiline kvalifikatsioon, diplomid jms. ei erine sooliselt, lähtuvad indiviidide võimetest ja pingutustest

4. Võrdne omandatud staatus peale haridussüsteemi

karjäärivõimalustes, osalustes, õigustes, vastutustes, kohustustes, ressursides jms.

Naiste ja meeste võrdse kohtlemise tagamine on suunatud sellise olukorra saavutamisele, kus poisid ja tüdrukud, naised ja mehed teevad oma huviala-, haridus- ja karjäärivalikud individuaalselt, vabadena piiravatest soolistest eelarvamustest ja hoiakutest ning kus ei rõhutata vastanduvaid soolisi erinevusi ning sooidentiteedi ja soolisuse kujunemine on tavapärane aruteluteema ning analüüsikategooria.

3.2. Mis on sootundlik pedagoogika?

Sootundliku/sooteadliku pedagoogika lähtekohaks on tõdemus, et sugu ei tähenda ainult bioloogilisi erinevusi ja et sugu või sugupoolel on sotsiaal-kultuuriline konstruktsioon, millega ennast iga tüdruk ja poiss ennast kasvamise käigus võrdleb. Sooteadlik pedagoogika võtab arvesse soorolle ja soostereotüüpe, mis on õpitud konkreetses kultuurikeskkonnas keele, kogemuse või meedia kaudu

Sootundlikkuse all mõistetakse oskusi ja teadmisi, mida on vaja, et märgata naiste ja meeste vajaduste ja suhtlemisviiside erinevusi, sooidentiteedi kujunemist, ebavõrdset kohtlemist või soolist ebavõrdsust tingivaid struktuure. Sooteadlikkus ei tähenda ainult soorollidest teadlik olemist, vaid ka seda, et ollakse teadlik ühiskondlikest stereotüüpidest, teoreetilistest käsitlusviisidest soolise ebavõrdsusega seotud probleemide uurimisel, soolise võrdõiguslikkuse poliitikatest jms.

Sootundlik vaatenurk ja mõtteviis aitab näha tüdrukute ja poiste, naiste ja meeste erinevaid vajadusi eri vanuse- ja eluetappidel. Ka kooli õpikeskkond ja õppemeetodid peaksid arvestama mõlema sugupoole vajaduste ja ootustega. Seejuures ei ole eesmärgiks sugudevaheliste erinevuste ja erineva staatuse süvendamine, vaid vastupidi – olukorra saavutamine, kus poiste ja tüdrukute, naiste ja meeste õigused, kohustused, võimalused ja vastutus oleksid võrdsed.

Õpetajate ja kasvatajate sooteadlikkus tähendab, et osatakse mõista ja mõtestada oma kasvatus- ja õpetamisviise ning nende taga olevaid väärtusi, hoiakuid ja norme, s.h ka seda, kuidas on kujunenud enda sooline identiteet. Sama kehtib ka õppe- ja kasvatusesmärkide püstitamise kohta – kas osatakse kasvatus- ja õpetusega kompenseerida soogrupi neid oskusi, hoiakuid, mida traditsiooniliselt vastassoole omaseks peetakse : näiteks poistele senisest enam sotsiaalseid ja tütarlastele enesekehtestamise oskusi.

4. Küsitlus õpetajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks – metoodika tutvustus

Projekti „Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks“ raames viidi läbi küsitlus ja süvaintervjuud, mille eesmärk oli välja selgitada, kuidas suhtuvad õpetajad soolise võrdõiguslikkuse teemasse, selle käsitlemise koolikeskkonnas.

SAAR POLLi poolt teostati küsimustiku sotsioloogiline ekspertiis, küsimustiku tõlge vene keelde, viidi läbi pilootuuring, koostati uuringu valim, koolitati intervjuerijad, viidi läbi küsitlustöö, küsitlustöö kontroll, andmete sisestus ja kontroll ning sagedustabelite arvutamine sotsiaaldemograafiliste taustatunnuste lõikes.

Uuringu valim koostati Eesti Hariduse Infosüsteemi 2010/2011. õppeaasta andmete põhjal, järgides koolide suurust õpilaste arvu järgi ning koolide maakondlikke, linn-maa ning kooli tüübi (põhikool/gümnaasium) proportsioone. Saamaks võimalikult laiapõhjalisi vastuseid, viidi küsitlus läbi 142 koolis; küsitleti nii algkooli, põhikooli kui ka gümnaasiumiõpetajaid. Küsitlusele vastati üldjuhul meelsasti, keeldumisi oli vähe ning enamasti viidati koolialgusega seotud ajapuudusele. Oli ka üksikuid koole, kus ei piisanud õpetajapoolsest nõusolekust, vaid oma nõusoleku pidi andma ka kooli juhtkond.

Kokku vastas uuringule **204 isikut, neist** 64% naisõpetajaid ja 36% meesõpetajaid.

Uuringu käigus läbiviidud küsimustikuga selgitati lisaks sotsiaal-demograafilistele tunnustele välja õpetajaskonna hoiakud ja arvamused

- hariduspoliitika mõjust nende igapäevatoole,
- õppetöös olulisteks peetavatest eesmärkidest;
- murettekitavatest probleemidest kooli argielus,
- koolis valitsevast suhtlemiskliimast, võrdse ja/või ebavõrdsest kohtlemise tajumisest;
- kaastöötajatele esitatavatest sookohastest ootustest;
- poistele ja tüdrukutele vajalikest olulistest oskustest, omadustest (ootused poiste ja tüdrukute kasvatusel, neilt oodatavatele rollidele edasises elus);
- soolise võrdõiguslikkuse teema olulisuse kohta;
- essentsialistlike seisukohtade kohta hariduse ja tööturu segregatsiooni põhjendamisel,
- seniste soolise ebavõrdsuse probleemide käsitlemise kohta koolis,
- soolise ebavõrdsuse ja soolise vägivalla märkamise kohta koolis,
- soolise võrdõiguslikkusega tegelevatest institutsioonide ja haridusasutuste
- kohustustest;
- takistustest ja motiividest teemaga tegelemiseks.

Ühtlasi määrati ära ka õpetajate infovajadus ja ootused tugiteenustele soolise ebavõrdsuse teemaga tegelemiseks.

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Uuringu tulemusi peegeldab artikkel „Soolist ebavõrdsust märgatakse, probleemiks ei peeta ja lahendusi ei teata - Eesti õpetajate hoiakud ja arvamused seoses soolise võrdõiguslikkusega“.

4.1. Soolise võrdõiguslikkuse alaste hoiakute ja teadmiste auditi näidisküsimustik

Auditi eesmärgiks pole mitte niivõrd sooliste erinevuste mõõtmine kui võrd soosüsteemi ja –ideoloogia nähtavakstegemine.

Euroopa Nõukogu soovitus¹³ peetakse oluliseks, et õpetajad saaksid ise mõtiskleda omaenese identiteedi, uskumuste, väärtuste, eelarvamuste, ootuste, hoiakute, feminiinsuse/maskuliinsuse väljenduste ning oma õpetamisviiside üle. Seejuures peaksid õpetajaid õppima vaidlustama soostereotüüpidel põhinevaid hoiakuid ja uskumusi, mis takistavad poiste ja tütarlaste isiklikku arengut ning oma potentsiaali täielikku ärakasutamist;

Küsitluse läbiviimine ja selle tulemuste analüüs aitab õpetajaskonnas ja koolis vajalikke arutelusid käivitada.

Küsimustiku kasutamisel tuleb arvestada, et iga kool on omanäoline. Seetõttu pole olemas universaalseid kontrollküsimustikke või küsitlusvorme, mis igal ajal igale poole ja igasse kooli sobiks. Näiteks võib ju auditi käigus kontrollida, kas õpetajad teavad neid põhiväärtusi, milles kool on kokku leppinud või mis kooli arengukavas kirjas, kuidas nad neid lahti mõtestavad jms.

Iga küsitluse korraldamine ja läbiviimine koosneb kolmest põhietapist:

1. Ettevalmistav etapp: programmküsimuste väljatöötamine – selle kindlaksmääramine, mille kohta soovitakse andmeid saada, läbiviimise plaan ja ajakava koostamine; küsimustiku väljatöötamine, organisatsiooniliste küsimuste lahendamine (paljundamine, läbiviimise tehnika)
2. Operatiivne etapp: küsitluse läbiviimine, andmete kogumine
3. Lõppetapp: algandmete töötlemine, järelduste tegemine

¹³ Euroopa Nõukogu soovitus liikmesriikidele soolise võrdõiguslikkuse süvalaiendamise kohta hariduses CM/Rec (2007) 13, vastu võetud 10. Okt. 2007 ministrite komitees. Allalaaditud: <http://www.enu.ee/enu.php?keel=1&id=337>

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Nende kõigi käigus tuleb arvestada konkreetse kooliga, kus küsitlust läbi viiakse (nt. hariduspoliitilised otsused koolis, mille suhtes soovitakse arvamusi välja selgitada, võivad olla erinevad, kui koolis on eraldi tütarlaste ja poiste klasse, võiks ka suhtumist nendesse välja selgitada jms.)

Igal juhul tuleb teada, et oma kooli suhtes eriti kriitilised ei olda – probleeme nähakse pigem muudes koolides ja hariduses üldse kui oma koolis. Seega on otstarbekam küsimused sõnastada üldisemalt.

Kui soovitatakse kindlustada vastajate anonüümsus, pole vaja küsida neid andmeid, mis võimaldavad isikut kindlaks määrata (nt. staaž, õpetatavad ained, kooliaste, töötamine täis- või osalise tööajaga, vms.), sugu ja vanusegrupp oleksid aga siiski vajalikud.

Hea oleks järgida põhimõtet, et ankeedis oleks kolm eristatavat osa:

- 1) Sissejuhatav, milles selgitatakse, kes uuringut läbi viib, mis eesmärgil, juhendid ankeedi täitmiseks, anonüümsuse tagatus jms.
- 2) Sisuline (põhiosa) – küsimused, mille abil arvamusi-hoiakuid kogutakse. Esitatavate küsimuste iseloom, liigid, järgnevus, formaliseeritus jne – teenivad üht eesmärki – saada vastajalt võimalikult usaldusväärset informatsiooni
- 2) Lõpetav (andmed vastaja kohta: sugu, vanus, haridus, tööstaaž jms.)

Küsimused, mida koostatakse, võivad olla :

- 1 Faktiküsimused – vastaja teeb teatavaks mingi tõsiasja (nt. omandatud haridus, läbitud täiendkoolitus, sotsiaal-demograafilised andmed jms.)
Teadmisküsimused – selgitatakse välja küsitletava teadmisi, informeerituse taset
Arvamusküsimused – selgitatakse küsitletava vaateid, tegutsemismotiive ja hinnanguid, arvamusi ja hoiakuid, soove, ootusi, vajadusi

Igal juhul tuleb ka auditi küsimustiku puhul järgida kõiki neid nõudeid, mida esitatakse igasugusele küsitlusele – nõuded küsimuste sõnastamisele, skaaladele, statistilisele andmetöötlusele.

Selleks, et välja selgitada, millised hoiakud ja arvamused on õpetajaskonnas levinud, võib püstitada näiteks järgmised programmküsimused:

- kas ja kuivõrd teatakse kehtivat normitausta
- kas ja kuivõrd peetakse soolist ebavõrdsust koolis ja ühiskonnas probleemiks,
- milles nähakse erinevusi poiste ja tüdrukute vahel ja millistest arusaamadest lähtudes neid põhjendatakse,
- milliseid positiivseid külgi arvatakse kaasnevat soolise võrdõiguslikkuse edendamise ja milliseid lisamaterjale selleks vajatakse.

Küsitluse tulemusi saab analüüsida mitmel teljel

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Soolise ebavõrdsuse probleemi tunnetamine.- mittetunnetamine;
Seadusnormide tundmine – mittetundmine;
Soolise võrdõiguslikkuse teemasse suhtumise positiivsus ja negatiivsus;
Traditsioonilised ja modernsemad arusaamad;
Soolisi stereotüüpe taastootvad või kummutavad arusaamad;
Soogruppidele omistatavate omaduste stereotüüpsus või mitte;
Soorolliootuste kaasaegsus ja traditsioonilisus, jne.

Selline analüüs võimaldab otsustada, kas võib alustada mingite kindlate probleemvaldkondade põhjalikuma käsitlemise ja analüüsiga, või tuleb eelnevalt läbida koolitusi, korraldada seminare, tutvuda uurimustulemuste ja teiste riikide koolide parimate praktikatega. Seda siis juhul, kui suur enamus õpetajatest kaldub pooldama traditsioonilisi, stereotüüpseid hoiakuid.

Alljärgnevalt näidisküsimusi:

K 1 Millised eesmärgid on õppetöös olulised?

(Vastajatele võib anda valimiseks kuni kolm kõige olulisemat eesmärki, või kasutada hinnanguskaalat (nt. väga oluline, oluline, ebaoluline ...)

- 1) olla hindamisel objektiivne ja samas arvestada õpilase individuaalsust
- 2) tagada distsipliini klassis
- 3) tulla toime nn. „probleemsete“ õpilastega
- 4) saavutada kõige paremaid tulemusi tasemetöodes
- 5) parendada nõrgemate õpilaste õpitulemusi
- 6) toetada andekamaid õpilasi
- 7) muu, palun täpsustage: _____
- 9) *raske öelda*

K 2 Millised hariduspoliitika osad mõjutavad õpetaja tööd ja mil määral?

Märkida üks vastus igas reas.

	Mõjutab suurel määral	Mõjutab teatud määral	Ei mõjuta üldse	RÕ
a) koolide töö hindamine riigieksamite tulemuste põhjal				
b) ainekavade ülekoormatus				
c) õppekavade orientatsioon standardiseeritud keskmisele õpilasele				
d) õpetaja rolli taandamine haridusteenuse				

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

pakkujaks				
e) pidevad muudatused õppekavades				
f) põhikoolide ja gümnaasiumide lahutamine				
g) muu, palun täpsustage:				

K3. Mis Teile kooli argielus muret teeb? Palun öelge iga probleemi kohta, kas see on Teie jaoks väga murettekitav, vähem murettekitav või ei ole üldse murettekitav. Märkida üks vastus igas reas.

	On väga murettekitav	On vähem murettekitav	Ei ole üldse murettekitav	RÕ
a) vägivalda ja kiusamise ilmingud koolis				
b) ükskõiksed õpilased, nende õpimotivatsiooni puudumine				
c) mõnede õpilaste tõrjutus				
d) kodupoelse toetuse puudumine nn. raskete õpilaste puhul				
e) õpetajatel ei ole aega süveneda				
f) raske on leida ühist aega töökoosolekuteks, aruteludeks				
g) muu, palun täpsustage:				

K.4. Palun püüdke nüüd reastada järgmised väited selle alusel, milline on Teie jaoks nendest kõige olulisem, milline olulisuselt teine ja milline olulisuselt kolmas ..

Reastage väited

a) Kasvatuse eesmärgiks on kujundada käitumismallid, mis oleksid kooskõlas kehtivate normide ja tõekspidamistega	
b) Kasvatuse eesmärgiks on aidata igal lapsel kujuneda loominguliseks isiksuseks	
c) Kasvatuse eesmärgiks on toetada selliste väärtushoiakute kujunemist, mis on tulevikus õnneliku isikliku elu ja ühiskonnas eduka koostoimimise aluseks	

K.5. Kuidas Te hindate, mil määral iseloomustavad järgnevad väited Teie kooli? Palun öelge iga väite kohta, kas see kehtib Teie kooli puhul täiel määral, kehtib osaliselt või ei kehti üldse?

Meie koolis ...	Kehtib täiel määral	Kehtib osaliselt	Ei kehti üldse	RÕ

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

a) ... toetatakse ja juhitakse õpilaste omavahelist koostööd				
b) ... toetatakse õpetajate omavahelist koostööd				
c) ... toetatakse õpilaste ning õpetajate vahelist koostööd				
d) ... kehtivad ranged nõuded distsipliinile				
e) ... koheldakse juhtkonna poolt kõiki õpetajaid võrdselt, nende soost olenemata				
f) ... koheldakse kõiki õpilasi võrdselt, nende soost olenemata				
g) ... ollakse hoolivad ja sõbralikud õpilaste suhtes				
h) ... rakendatakse õppiva kooli põhimõtteid				

K6. Millised viis oskust või omadust on kõige olulisemad, kui Te mõtlete poistele?

K7. Ja millised viis oskust või omadust on kõige olulisemad, kui Te mõtlete tütarlastele?

	K16. Olulised poistele	K17. Olulised tütarlastele
koostööoskus		
oskus seada endale eesmärged		
oskus luua ja säilitada sõprussuhteid		
kriitiline mõtlemine		
pingetaluvus		
eestvedamine		
eneseregulatsiooni oskused		
suhtlemis- ja esinemisoskused		
enesekehtestamisioskused ja enesekindlus		
muu, palun täpsustage:		
RÕ		

K.8. Kuivõrd Te olete kursis soolise võrdõiguslikkuse temaga? Palun öelge, kas Te olete .....

Märkida kõik sobivad vastused

- 1) ... lugenud üksikuid artikleid
- 2) ... osalenud vastavatel koolitustel
- 3) ... tutvunud soolise võrdõiguslikkuse seadusega
- 4) ... arutanud soolise võrdõiguslikkuse teemat kolleegidega
- 5) ... otsinud lisamaterjali selle teema kohta kirjalikest allikatest, internetist
- 6) ... püüdnud ise analüüsida, milles sooline ebavõrdsus väljendub
- 7) muu, palun täpsustage: _____
- 9) RÕ / MITTE ÜKSKI NEIST

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

K. 9. Kas soolise võrdõiguslikkuse teema tervikuna ....

- 1) läheb Teile isiklikult korda
- 2) on Teie jaoks oluliste väärtuste seas
- 3) ei ole siiani Teile huvi pakkunud
- 4) on teema, millest sooviksite rohkem teada saada
- 9) RÕ / MITTE ÜKSKI NEIST

K10. Palun öelge, milliste seisukohtadega nendest Te isiklikult nõustute.

Märkida kõik sobivad

- 1) Soolised stereotüübid koolis on naiste probleem
- 2) Sooline ebavõrdsus on probleemiks ainult täiskasvanute hulgas
- 3) Poisid jäävad poisteks, neil on togimine ja kaklemine veres
- 4) Ootused naistele ja meestele sobilike omaduste, käitumise ja rollide suhtes kujunevad konkreetses ajas ja kultuurikontekstis, neid ei saa vägisi muuta
- 5) Naiste ja meeste omavahelised suhted puudutavad alati ainult konkreetseid indiviide
- 6) Selliseid ebanaiselikke omadusi nagu iseseisvus, sõltumatus, läbilöögivõime jms pole vaja tütarlaste kasvatamisel silmas pidada
- 7) Poiste kasvatamisel tuleb silmas pidada ja rõhutada traditsiooniliste meheline omaduste kujundamist
- 8) EI NÕUSTU MITTE ÜHEGAGI NEIST
- 9) R.Õ.

K.11. Kas järgnevad koolis esinevad soolised erinevused on Teil kolleegidega aruteluks olnud sageli, harva või mitte kunagi?

Märkida üks vastus igas reas

	Sageli olnud aruteluks	Harva olnud aruteluks	Mitte kunagi ei ole olnud aruteluks	RÕ
a) neidude ja noormeeste erinevad haridustee valikud				
b) poiste lühemaks jääv haridustee				
c) poiste suurem väljalangevus põhikoolist				
d) tütarlaste suurem osakaal kõrgkoolis				
e) õpetajate madal palgatase				
f) meessoost õpetajate vähesus				
g) hariduse feminiseerumine				
h) poiste ja tüdrukute erinev õppeedukus				
i) poiste ja tüdrukute erinev käitumine				

K.12. Eesti tööturg on selgelt jagunenud nn. naiste ja meeste töödeks. Naised on traditsiooniliselt ülekaalus nn „pehmetes“ harudes nagu haridus, tervishoid ja sotsiaaltöö, kultuur. Mehed moodustavad enamuse aga ehituses, energeetikas, gaasi- ja veevarustuses, transpordis ja eelkõige riigijuhtimises. Samuti on mehi rohkem juhtivatel kohtadel. Õelge palun, kuidas Te nõustute järgmiste väidetega?

Märkida üks vastus igas reas.

	Nõustun täielikult	Pigem nõustun	Pigem ei nõustu	Üldse ei nõustu	RÕ
a) Mehed ja naised sobivadki paremini kindlate tööde tegemiseks					
b) Selline tööturu jagunemine vastab eelmise sajandi soorollidele					
c) Selline tööturu jagunemine sõltub varasematest haridusvalikutest					
d) Haridusvalikuid mõjutavad kodu ja meedia, mitte kool					
e) Haridusvalikuid mõjutab kutsenõustamine koolides					
f) Põhikoolis ei selgitata õpilastele kaasaegseid arusaamu soorollidest					
g) Naised valivad ameteid, kus nad saavad rohkem pühenduda pere eest hoolitsemisele					
h) Eesti ühiskonna hoiak naisjuhtide suhtes on tõrjuv					

K.13. Õigus haridusele on inimese üks põhiõigustest. Ometi langeb juba põhikoolist välja arvestatav hulk õpilasi. Mis on Teie arvates peamised koolist väljalangevuse põhjused? Palun nimetage kuni kolm kõige olulisemat.

Märkida kuni kolm vastust

- 1) üldine rahulolematuse kooliga
- 2) kehvad õppimistulemused
- 3) rahalised probleemid, perekonna vaesus

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

- 4) suhted õpetajate ja teiste õpilastega
  - 5) puuduv kodu ja pere toetus
  - 6) psühholoogilised põhjused (madal enesehinnang jms)
  - 7) koolil on vähe meetmeid puudumiste takistamiseks
  - 8) koolil on vähe ressursse individuaalseks lähenemiseks ja aitamiseks
  - 9) muu, palun täpsustage: _____
- 99) RÕ

K14. Mis võiks olla selle põhjuseks, et väljalangejate hulgas on rohkem poisse? Palun nimetage kuni kolm kõige olulisemat.

- 1) Tütarlaste õpimotivatsioon on kõrgem
  - 2) Kool on tütarlastesõbralik, naiste poolt organiseeritud keskkond
  - 3) Koolis valitsevad “sõjaväelike” normid ja käitumisreeglid pole poistele sobivad
  - 4) Poiste roll koolis – olla alluv, kuulekas, ei lange kokku ühiskonnas kehtiva mehelikkuse ideaaliga
  - 5) Poisid arvavad, et meeste poolt polegi haridus oluline
  - 6) Poisid vajavad rohkem aktiivseid õpetamismeetodeid ja elamusi kui tüdrukud
  - 7) Poistele on rahutus loomumane
  - 8) Koolis puuduvad meesõpetajad
  - 9) Poisid ei oska toime tulla õpiraskustega
  - 10) Muu, palun täpsustage: _____
- 99) RÕ

K 15. Millised järgmistest omadustest iseloomustavad Teie arvates pigem Teie meessoost ja millised pigem naissoost kaastöötajaid?

Märkida üks vastus igas reas

	Pigem meesterahvaid	Pigem naisterahvaid	Pole seotud sooga, sõltub inimesest	RÕ
a) loogilisus	1	2	3	9
b) leebus	1	2	3	9
c) ratsionaalsus	1	2	3	9
d) hellus	1	2	3	9
e) enesekindlus	1	2	3	9
f) otsustusvõimelisus	1	2	3	9
g) kaastundlikkus	1	2	3	9
h) domineerivus	1	2	3	9
i) julgus	1	2	3	9
j) jutukus	1	2	3	9
k) tundelisus	1	2	3	9
<i>MEIE KOOLIS EI OLE MITTE ÜHTEGI MEESÕPETAJAT</i>				
98				

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

K. 16. Kas Teie hinnangul oleks Teie koolis vaja võrrelda statistilisi andmeid....

Märkige kõik sobivad

- 1) Nais- ja meesõpetajate koormuste kohta
- 2) Nais- ja meesõpetajate töötasude kohta
- 3) Nais- ja meesõpetajate lisakohustuste kohta
- 4) Nais- ja meesõpetajate täiendkoolitustel osalemise kohta
- 8) *Selliseid andmeid pole vaja*
- 9) *R.Õ.*

K.17. Kuivõrd Teie arvates oleks vaja poiste ja tüdrukute võrdse kohtlemise hindamiseks vaja võrrelda andmeid järgmiste aspektide kohta?

	Jah, On oluline	Ei, ole oluline	RÕ
a) kui palju kukub koolist välja poisse ja kui palju tüdrukuid			
b) milline on poiste ja tütarlaste õppeedukus erinevates ainetes			
c) kooli vastuvõetud õpilaste sooline koosseis			
d) kooli lõpetajate sooline koosseis			
e) klasside sooline koosseis			
f) poiste ja tütarlaste osalemine eriala- ja huviringides			
g) poiste ja tütarlaste osalemine spordis			
h) poiste ja tütarlaste osalemine kooli poolt korraldatavatel ühisüritustel			
i) poiste ja tütarlaste osalemine õpilasorganisatsioonides			
j) poiste ja tütarlaste osalemine õpilasomavalitsuses			
k) kas poisid ja tüdrukud õpivad samu või erinevaid aineid (nt käsitöö, tehnikaõpetus)			
l) milliseid valikaineid valivad poisid ja			

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

milliseid tüdrukud			
--------------------	--	--	--

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

K18. Milliseid soolisi erinevusi olete kõige enam oma õpilaste puhul oma tundides märganud, kas järgmisi tegevusi teevad sagedamini tüdrukud, poisid või sooline erinevus puudub?

Märkida üks vastus igas reas.

	Tüdrukud sagedamini	Poisid sagedamini	Erinevus puudub	RÕ
a) osalevad aruteludes				
b) teevad ettepanekuid				
c) saavad õpetajalt rohkem abi				
d) võtavad vastutuse ühiste tegevuste eest				
e) võistlevad selle nimel, et olla parim				
f) aitavad kaaslasi, kes ei saa hakkama				
g) segavad õppetööd				
h) on klassis vaiksed				
i) ütlevad Teile, kui nad arvavad, et te eksite				
j) asetavad rõhku koolitöö tegemisele				
k) kutsuvad teisi korrale				

K19.. Milles Teie arvates ilmneb sooline vägivald koolis? Esmalt vastake õpilaste omavahelise suhtlemise kohta, seejärel õpilaste ja õpetajate ja siis õpetajate omavahelise suhtlemise kohta

Märkida üks vastus igas reas.

19 A. Õpilaste omavahelises suhtlemises ...	Tihti	Harva	Mitte kunagi	RÕ
a) vastassoost õpilase togimine või tõukamine				
b) vastassoost õpilaste asjade äravõtmine, peitmine, pildumine või lõhkumine				
c) kaasõpilaste narritamine või pilkamine kehaehituse või muude erisuste tõttu				
d) nilbete ja/või seksistlike väljendite kasutamine				
e) pedeks nimetamine				
f) löömine ja peksmine				
h) muu, palun täpsustage				

19.B. Õpilaste ja õpetajate omavahelises suhtlemises ...	Tihti	Harva	Mitte kunagi	RÕ
a) kahemõttelised seksuaalse alatooniga naljad				
b) soolisust või seksuaalsust riivavad meilid, sõnumid				
c) soolisust rõhutav verbaalne solvamine				
d) vihjed naisõpetajate seksuaalsuse kohta				
e) vihjed meesõpetajate seksuaalsuse kohta				
f) muu, palun täpsustage				

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

19.C. Õpetajate omavahelises suhtlemises ...	Tihti	Harva	Mitte kunagi	RÕ
a) kahemõttelised seksuaalse alatooniga naljad				
b) soolisust või seksuaalsust riivavad meilid, sõnumid				
c) soolisust rõhutav verbaalne solvamine				
d) vihjed naisõpetajate seksuaalsuse kohta				
e) vihjed meesõpetajate seksuaalsuse kohta				
f) muu, palun täpsustage				

K 20. Juhul, kui Te mainisite, et olete üht või mitut nendest tendentsidest märganud, kas Teie hinnangul võib seda lugeda sooliseks diskrimineerimiseks ?

Märkige üks vastus

1. jah, kindlasti
2. jah, pigem küll
3. ei, pigem mitte
4. ei, kindlasti mitte
9. RÕ

K.21. . Kas Te olete oma koolis tähele pannud, et ...

Märkida üks vastus igas reas.

	Jah, olen tähele pannud	Ei ole tähele pannud	RÕ
a) Poistele andestatakse käitumiseksimusi kergemini kui tüdrukutele			
b) Õpilaste tööde hindamisel nõutakse poistelt enam kui tüdrukutelt			
c) Poisid põhjustavad rohkem probleeme, aga nad on huvitavamad			
d) Poiste ja tüdrukute õpiedusse suhtutakse erinevalt			
e) Poiste ja tüdrukute koolist puudumisse ja ülesannete tegemata jätmisse suhtutakse erinevalt			
f) Poistel ja tüdrukutel on koolielus erinevad kohustused (klassis, klassivälistel üritustel jms)			
g) Poisid ja tüdrukud võtavad/saavad erinevaid vastutusi (õpetaja abistamisel, klassivälistel üritustel jms)			
h) Poistel ja tüdrukutel on erinevad võimalused osalemiseks huviringides ja sporditrennides			
i) Poistele ja tüdrukutele kehtivad erinevad käitumishinnangud			

K.22. Juhul, kui Te märkisite, et olete üht või mitut nendest tendentsidest märganud, siis kas Teie hinnangul võib seda lugeda ebavõrdseks kohtlemiseks?

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

1. jah, kindlasti
2. jah, pigem küll
3. ei, pigem mitte
4. ei, kindlasti mitte
9. RÕ

K.23.. Mil määral nõustute väitega „Arvan, et meie koolides tuleb soolise ebavõrdsuse vähendamisega põhjalikult tegeleda“?

Märkida üks vastus

1. täiesti nõus
2. pigem nõus
3. pigem ei ole nõus
4. kindlasti ei ole nõus
9. RÕ

K24.A. Milliste oskuste ja omaduste arendamisele peaks poiste kasvatamisel nii koolis kui kodus erilist tähelepanu pöörama? Palun nimetage kuni kolm kõige olulisemat.

Märkige esimesse veergu kolm kõige olulisemat

K24 B. Aga milliste oskuste ja omaduste arendamisele peaks tüdrukute kasvatamisel nii koolis kui kodus erilist tähelepanu pöörama? Palun nimetage kuni kolm kõige olulisemat.

Märkige teise veergu kolm kõige olulisemat

	K24 A. Peaks poiste kasvatamisel tähelepanu pöörama	K24 B. Peaks tüdrukute kasvatamisel tähelepanu pöörama
autojuhtimine		
arvutioskus		
söögitegemise oskus		
rahaga ümber käimise oskus		
välimuse eest hoolitsemine		
käitumisoskused		
eneseväljendusoskus		
karjääri tegemise oskus		
enesekehtestamise oskus		
läbilöögivõime		
ettevõtlikkus		
tehnikaga ümber käimise oskus		
teistega arvestamine		
riskivalmidus		
muu, palun täpsustage		

K.25. Milliste väidetega järgnevatest Te nõustute? Kas Teie arvates

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Märkige kõik sobivad

- 1) Soolise võrdõiguslikkuse küsimustega peab tegelema Sotsiaalministeerium
- 2) Soolise võrdõiguslikkuse küsimustega peab tegelema soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik
- 3) Sooline võrdõiguslikkus ei ole meie koolis probleemiks
- 4) Sooaspektide käsitlemine on lisakoormus, milleks ei jää pingelise õppekava tõttu aega
- 5) Koolis peavad soolise võrdõiguslikkusega tegelema inimeseõpetuse, sotsiaalteaduste aine õpetajad
- 6) Koolis peaksid soolise võrdõiguslikkusega tegelema klassijuhatajad
- 7) Kooli juhtkond peab vastutama nais- ja meesõpetajate võrdse kohtlemise eest
- 8) Kooli juhtkond peab vastutama koolis valitseva õhkkonna ja väärtuskasvatuse arendamise eest
- 9) *EI NÕUSTU MITTE ÜHEGAGI NEIST*
- 99) *R.Õ.*

K.26. Vastavalt põhikooli ja gümnaasiumiseadusele ja riiklikele õppekavadele on sooline võrdõiguslikkus üheks kooli alusväärtuseks. Selle põhimõtteid tuleb rakendada kogu koolielu korraldamisel. Soolise ebavõrdsuse vähendamine on koolide kohustuseks ka soolise võrdõiguslikkuse seaduse kohaselt. Mis Teie arvates takistab soolise võrdõiguslikkuse edendamist Teie koolis?

Palun nimetage kuni kolm kõige olulisemat.

- 1) Puuduvad juhendmaterjalid
- 2) Soolise võrdõiguslikkuse eesmärgid pole lahti kirjutatud ja arusaadavad
- 3) See nõuab lisatööd ja aega
- 4) See nõuab ise materjalide otsimist ja ettevalmistamist
- 5) Arvamus, et teema pole oluline
- 6) Kardetakse süüdistamist feminismis
- 7) Puudub kooli juhtkonna tugev toetus teemaga tegelemiseks
- 8) Puudub ühiskondlikult tunnetatud vajadus teemaga tegelemiseks
- 9) Muu, palun täpsustage _____
- 10) Takistused puuduvad _____
- 99) *RÕ / EI OLE NENDE NORMIDEGA KURSIS*

K.27. Mida oleks Teie arvates vaja selleks, et riiklikes õppekavades ja soolise võrdõiguslikkuse seaduses kehtestatud norme järgida? Palun nimetage kuni kolm kõige olulisemat.

- 1) Konkreetseid metoodilisi materjale, juhiseid ja selgitusi
- 2) Vastavaid õppevahendeid (nt. õppefilm, kirjandus, e-õppe vahendeid jms)
- 3) Õpetajaskonna motiveerimist ning koostöö korraldamist ühiste seisukohtade kujundamiseks
- 4) Infot selle kohta, mida tehakse mujal riikides
- 5) Info selle kohta, mida tehakse teistes Eesti koolides
- 6) Teemakohaseid koolitusi
- 7) Alustuseks on vaja kellegi poolt juhendamist, vastava spetsialisti kooli kutsumine

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

- 8) Muu, palun täpsustage _____
 9) *NENDE NORMIDE JÄRGMINE POLE KUIGI OLULINE*
 99) *RÕ*

K.28. Kuidas võiks soolist võrdõiguslikkust edendada erinevates koolielu valdkondades? Palun nimetage kuni kolm kõige olulisemat.

- 1) Luua meeskond või töögrupp selle teemaga tegelemiseks
- 2) Luua meeskond, kes mõtleb välja tegevuskava, mida kõik õpetajad ellu viivad
- 3) Koostada vastav tegevuskava ja määratud vastutajad
- 4) Eesmärgid kokku leppida, nende elluviimine jääb iga õpetaja vastutada
- 5) Leida ühised arusaamad sellest, mis on meie kooli jaoks oluline
- 6) Pidevalt korraldada ühisarutelusid (ka õpilastega)
- 7) Tegevuskava pole oluline – see jääb puhtalt formaalsuseks
- 8) Muu, palun täpsustage _____
- 9) *RÕ*

K29. Mis motiveeriks Teid isiklikult soolise võrdõiguslikkuse teemaga tegelema? Palun nimetage kuni kolm kõige olulisemat.

- 1) Võimalus kasutada uusi tööviise ja töömeetodeid
- 2) Võimalus osaleda koolitustel
- 3) Õpilaste parem suhtumine minusse kui kaasaegsesse õpetajasse
- 4) Õpilaste parem suhtumine õppetöösse
- 5) Võimalus osaleda Eesti-sisestes projektides
- 6) Võimalus osaleda rahvusvahelistes projektides
- 7) Võimalus saada lastevanematelt tunnustust
- 8) Võimalus arendada kooli
- 9) Tegelemine on seadustega sätestatud kohustus
- 10) Teemavaldkond on huvitav
- 99) *RÕ / MITTE ÜKSKI NEIST*

K30. Kui sageli Te jälgite järgnevaid erialaseid väljaandeid ja infokanaleid?

Märkida üks vastus igas reas.

	Pidevalt	Mõnikord	Väga harva	Üldse mitte	R Õ
a) Ajakiri Haridus					
b) Õpetajate Leht					
c) Portaali Kool (http://www.kool.ee/)					
d) Haridusportaal http://www.haridusportaal.ee/					
e) Kool24 http://www.kool24.ee/					
f) Koolielu (Tiigrihüppe haridusportaal) http://www.koolielu.ee					
g) Õpetajate kodulehtede server http://www.koolielu.edu.ee					
h) muu, palun täpsustage _____					

Projekt: Kas õpilased või poisid ja tüdrukud? Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

K31. Palun nimetage viimastel aastatel toimunud täiendkoolitusi, millest on Teile kõige enam abi olnud.

K33. Teie sugu ?

1. *Naine*
2. *Mees*

K34. Milline on Teie vanus? _____ aastat

K.35. Teie ametijärk?

- 1) Nooremõpetaja
- 2) Õpetaja
- 3) Vanemõpetaja
- 4) Õpetaja-metoodik
- 5) Muu, palun täpsustage _____